

Nyáry Rezső

Franzelin János bíbornok emléke

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

MAGYAR SION.

EGYHÁZIRODALMI FOLYÓIRAT.

~~~~~  
**NEGYEDIK ÉVI FOLYAM.**  
~~~~~

ESZTERGOM, 1890.

NYOMATOTT BUZÁROVITS GUSZTÁVNÁL.

Impresszum

Nyáry Rezső
Franzelin János bíbornok emléke

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció a szerzőnek a Magyar Sionban 1890-ben két részben megjelent írása (241–252. és 321–331. oldal). A szöveget a mai nyelvhez, helyesíráshoz igazítottuk.

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
Franzelin János bíbornok emléke.....	4

Franzelin János bíbornok emléke

Bonavenia József nyomán¹

Aki Franzelint egyetlenegy vonással akarja jellemezni, az azt fogja mondani róla, hogy ő a jámborság és a tudomány embere volt. Ragyogó szövétnek volt az egyház csillárján, sol rutilans in templo Dei, és pedig éppen jámborságánál s tudományánál fogva. A jámborság a tudomány tápláló olaja. Nélküle a tudomány ragyoghat ugyan, de melegíteni, éltetni, erényre vezetni nem fog. Már Sallust is mondja: „Parum mihi placent eae literae, quae ad virtutem doctoribus nihil profuerunt.” Igen, a tanító szavai akkor a leghatékonyabbak, ha a tanító tettei által életet nyernek. Ilyen tanító, ilyen tudós volt Franzelin.

Ha mi életéből a főbb adatokat s néhány jellemvonást a hivatkozott írás nyomán közlünk: tesszük ezt azon jogosult föltevésben, hogy ez által sokaknak kedves dolgot cselekszünk. Először is, mivelhogy a tudomány közjő: kell, hogy annak kitűnő képviselői közérdeklődést keltsenek. Áll ez különösen az egyetemes egyházban, melyben minden jó közös. Másodsor római teológus paptársaink jó része még Franzelin lábainál ült és az ő keblén melegedett, azután magukkal hozván a nála szerzett tudománykincset és a tőle elsajátított szellemet, ezekkel magát a mestert is meghonosították papneveldeink tanintézeteiben. Franzelin tehát e címen a miénk is. De a miénk ő, mint a közös monarchia szülöttje is. Érdekel bennünket végre úgyis, mint Jézus társaságának egyik jelese. A társaság és köztünk ugyanis bizonyos viszony létezik. Míg paptársaink legjobbjai Jézus társaságába beleolvadtak: ez viszont papokat nevel nekünk (Róma, Innsbruck). Ez a kiegyenlítő viszony, hogy ne mondjuk családiasság, természetyszerűleg élénkíti köztünk a kölcsönös érdeklődést. Mind e cím eléggé igazolja igénytelen reprodukciónkat.

Lacordaire, Szent Domokos életét írva, azt mondja, hogy ő azért szereti a régi történetírók józanságát, mivel azok hallgatnak, hol a szónak hatalma véget ér. Aki Franzelin életét megírni akarja, annak a szava is, szemben az alak nagyságával határt fog érni. De éppen Franzelin nagysága kívánja másrésről, hogy legalább valamit, s jelesül azt mondjuk el róla, ami az ő alakját plasticé kidomborítja s mintegy szemlélhetővé teszi. Erre igyekezett Bonavenia atya is, ki után íme indulunk.

Franzelin János 1816. április 15-én született a Bozen és Trient közt fekvő Aldein nevű városkában, a lágy déli égálg alatt. A költő azt mondja, hogy a lágy, vidám, kellemes ég magához hasonlóvá teszi a lakókat is.

La terra molle e lieta e diletta
Simili a se gli abitator' produce. (Tasso)

Meg fogjuk látni, beválik-e ez Franzelinünkben is. Jámbor szülei egy kis gazdaság után egyszerűen éltek. Jánoson kívül még öt gyermekük volt: három fiú és két leány. János már gyermekkorában komoly életveszélyben forgott: egy szilaj bika szarvára vette a fiúcskát és a levegőbe dobta. Estében oly szerencsétlenül ütődött egy kerítésbe, hogy álla éltehossziglan ferde, és feje előre konyítva, jobbra hajtván maradt.

Középiskoláit a szent ferenciek bozeni gimnáziumában végezte, kitűnő eredménnyel. Már a harmadik osztályban nagy előszeretettel tanúsított T. Livius iránt, kit serényen forgatott. A gyermekjátékokban nem vett részt, inkább rövid sétákat tett szabad idejében, melyből azonban csak keveset engedett magának. Már akkor oly jámbor volt, hogy minden vásár- s

¹ Bonavenia József jézustársasági atya után: Erinnerungen aus dem Leben Sr. Eminenz des Cardinals Johann Bapt. Franzelin aus der Gesellschaft Jesu, von Josef Bonavenia aus derselben Gesellschaft. Aus dem Italienischen übersetzt. – Als Manuscript. Pressburg, 1887.

ünnepnap a szentségekhez járult, és az iskolai mise előtt igen gyakran már öt órakor is misét hallgatott.

Gimnáziumi tanulmányainak utolsó évében, amint az az akkori tanuló ifjúságnál szokásban volt, sűrűbben tanácskozott gyóntatójával jövő pályájáról, ő maga Jézus társaságába vágyódott, jóllehet ezt azok után ismerte, amiket neki felőle Patiss György iskolatársa (kit utóbb mint a jezsuiták osztrák tartományfőnökét ismertünk) beszélt. De ebbeli vágya nehézségre talált Dipauli Alajos báró, val. belső titkos tanácsosnál, az ő nagybátyjánál anyai részről, ki azidőben mint főtörvényszéki elnök Innsbruckban székelt. Ez Jánost, a szegény fiút, saját költségén jogra akarta taníttatni, ami után fényes jövő kecsegtette a fiút, de ez inkább csak jezsuita akart lenni. Gyóntatója, nehogy Dipauli szándéka ellen önhatalmúlag cselekedni látszassák: Moerl Máriához, az ismeretes kalterni eksztatikus szűzhez fordult, ki a kérdésre határozottan azzal válaszolt, hogy az ifjú a Jézus társaságába lépjen, ámbár ennek – úgymond – meglesznek a maga nehézségei. Franzelin nagy örömmel vette a hírt, s hő vágya beteljesedett is, mert 1834. július 27-én Patiss Györggyel, kedves iskolatársával együtt, Grácban az osztrák-galíciai egyesült tartomány noviciátusába fölvtették.

Ő a lelki élet iskolájában is megtartotta az elsőséget, ugyanúgy, mint a tudományok iskolájában. Egyik bizonyítványa ezt mondja róla: in tyrocinio omnibus raro praeluxit exemplo. Minden szabályt pontosan megtartott, de legpontosabban a szilenciumot. Az önsanyargatásban s önmegtagadásban annyira ment, hogy féket kellett neki szabni. Nemcsak hogy a noviciátus egész ideje alatt borhoz nem nyúlt: de még a vizet is meg akarta tagadni magától, amit azonban nem tűrtek. Önsanyargatása alatt egészsége szenvedni kezdett: Franzelin vérhányó lett, és baja annyira súlyosbodott, hogy elüljárói elbocsáttatásával komolyan foglalkoztak. Isten azonban másképp akarta. Régi társai, kik baját ismerték, szinte csodának nézték utóbb, hogy Franzelin régi megromcsolt tüdejével annyi évig tudott tanítani és oly tantermekben előadni, amilyenek a Collegium Romanum termei. Ő maga is hetvenéves korában mondta magáról, hogy soha sem hitte volna, miszerint ily magas kort fog érn.

Jóllehet Franzelin három hóval halála előtt valamennyi papírját és jegyzetét elégette: Isten mégis úgy akarta, hogy aszketikus iratai részben fennmaradjanak. Ezek közt vannak jegyzetek a lelki gyakorlatokból, melyeket ő a noviciátusban 1835. márc. 8-tól április 11-ig tartott. E jegyzetekből látható, mily csodálatos előmenetelt tett ő már eddig is az öntökélyesítésben, s mily szilárd alapot vetett ő meg ennek a noviciátusban. Vere, maturae sanctitatis indicia.

A noviciátus bevégeztével bölcséleti tanulmányokra küldték Tarnopolba. Franzelin már a gimnáziumból oly készséget hozott magával a görög nyelvben, hogy a noviciátusban megengedték neki a szentírást görög szövegben olvasni. A héber nyelv tanulásához pedig már itt Tarnopolban hozzáfogott. Itt a gimnáziumban is néhány tanórát adott tanulmányainak megszakasztása nélkül. Ezidőben ismerte meg őt P. Beckx tartományfőnök, ki azért is többet közlekedett vele, mert Franzelin egyike volt a keveseknek, kik németül beszéltek, a többiek jobbjára lengyelek voltak. De Franzelin a lengyel nyelvet is oly hamar elsajátította, hogy már Tarnopolban gyermekeknek hitelemzői oktatást tudott adni.

Befejezván bölcséleti tanulmányait, közvetlenül a humanitást tanította ugyanitt, a következő évben pedig a retorikát. De mivelhogy a sok tanítás egészségének ártalmas volt: azért a harmadik évben csak görög és héber nyelvet tanított, kevés órákban. Három év múlván áttették tanári minőségben Lembergbe, a nemes ifjak konviktusába. Ennek beliskolái voltak, és a konviktorok csak a félévi vizsgákat tették le állami tanárok jelenlétében. De épp azért a legjobb képességű egyéneket szemelték ki ide tanároknak, köztük volt Franzelin is, ki itt három éven át grammatikát, német és görög nyelvet tanított. Ez az ő hatévi magisztériuma, melyben mind buzgó szorgalmának, mind képesítésének fényes jeleit adta.

Mint kitűnő tehetséget elüljárói Rómába küldték teológiát hallgatni, ahová az 1845. év vége felé jött. A Collegium Romanumban tanárai voltak a két jeles dogmatikus: Perrone és

Passaglia atyák. Franzelint mindjárt az első évben a héber akadémia vezetésével bízták meg. Ő ugyanis e nyelvben már oly jártasságot s gyakorlottságot szerzett magának, hogy a szentírást folyékonyán olvasta, a masoretikus jegyek és pontok segítsége nélkül is. Emellett a szavak analizására különös szorgalmat fordított. Jellemzi a héber nyelv iránti szeretetét a következő eset. Egyik súlyos betegségében eltiltotta őt orvosa minden olvasmánytól, legföljebb mulattató könyvet engedett meg neki. Másnap betegét nyitott könyv előtt az asztalnál találva, kérdezte tőle, mi szépet olvas itt. Franzelin elébe tartja a szentírási héber szövegét. „Hát ön így tartja meg az én rendeletemet?” – monda komolyan az orvos. „Uram, – válaszolta Franzelin – ön nekem megengedett mulattató olvasmányt, én pedig ennél mulattatóbbat nem találhatnék.” Hogy az orvos nem találta éppen mulattatónak ezt az olvasmányt, és hogy az orvossal sokan közülünk is egyetértenének, – említenünk se kell.

Az említett akadémikus tisztén kívül Franzelin még egy másikat is viselt: hitelemző volt az angyalvár foglyainál, ami azt bizonyítja, mily hamar sajátította el az olasz nyelvet. Cardella atya beszéli, hogy melyek voltak az első olasz szavak, amiket ő Franzelin szájából halott. „Én – úgymond – Rodriguezről beszélgetve vele, kérdeztem tőle, megvan-e a szobáján Rodriguez „a keresztény tökéletesség gyakorlatai?” És felelte: „Rodriguez, az igenis megvan a szobámban, de a keresztény tökéletesség gyakorlatai nincsenek.”

Iskolatársai mind ahhoz a csoporthoz akartak tartozni, melynek prefektusa Franzelin volt. Passaglia nem használt tankönyvet, azért szóbeli előadása után kivonatokat vagy legalább jegyzeteket kellett készíteni. De Franzelin oly ügyes volt az írásban, hogy ő az előadást per extensum tudta leírni, amiért is iskolatársai mind hozzá folyamodtak.

Szorgalma oly nagy volt, hogy még szüneteit is valamely skolasztikus gyakorlattal, kontroverziával töltötte ki. Szeretett nevezetesen történelmi tárgyak fölött disputálni, és a történelmi adatoknál emlékezete bámulatos volt. Ő nemcsak a tényeket, a helyek és személyek nevét tartotta meg emlékezetében, hanem a személyek genealógiáját, az adatok sorrendjét is. Így ha az ausztriai uralkodóházról szólt, tudta valamennyi főherceg nevét, korát, leszármazását, mintha megtanulta volna kívülről a gothai almanachot.

Mikor a jezsuiták 1848-ban a forradalom miatt széteszlottak, Franzelint más tanulókkal Angliába küldték. Ők valamennyien, még az elsőévesek is, engedélyt kaptak a kormányfőnöktől a szent rendek felvételére. Franzelin nem élt az engedéllyel. Március 29-én az utolsó előadás volt, másnap a teológusok elhagyták a kollégiumot, elhagyták pedig világi ruhába öltözve. A számkivetés fájdalmainak dacára is komikus jelenet volt, mikor Franzelin egy bő köpenybe burkolva jött elő, amely köpeny tele volt tömve könyvekkel, hogy csak úgy duzzadt tőlük. A könyvek iránti szeretetét, mint egyik jellemvonását, kell itt kiemelnünk. Ő tanár korában, ha a szünidőben csak négy-öt napra ment is ki társaival a nyaralóba, a könyvek egész készletét vitte magával. Sohasem kért sétaengedélyt, ő még a kollégiumok utáni esti órákat is, melyeket pedig rövid szórakozásra szántak, tanulva töltötte, addig mulatván a könyvtárban, amíg csak látott valamit. Ha őtőle függ: bizonyára az éjt is ott tölti. Nocturna versare manu, versare diurna – ebben nyilatkozott könyvszeretete, és nem heverő díszkötésekben.

Mikor a jezsuitákat 1873-ban az új kormány kiharcolta a Collegium Romanumból, Franzelint nem lehetett rávenni, hogy holmiját összeszedje. Elüljárói azért távollétét a Congregatióban használták fel és úgy hurcoltatták át holmiját Collegium Germanicumba. Mikor hazajövet celláját pusztán találta, panasza ment a P. miniszterhez. „Ez már nem járja – mondta neki – úgy én nem tanulhatok tovább, önök könyveimet elszedték.” Csak akkor nyugodott meg, amikor hallotta, hogy könyvei már odaát vannak a Germanicumban. De még mint bíbornok is mindig könyvek között forgott. Látni lehetett őt a könyvtárban, mint emeli le maga s rakja vissza a nehéz föliánsokat, mint helyezi el azokat a székekre, mint üti fel térdelve ezt meg amazt, mint időzik, sokszor huzamosan a könyvek között.

De vegyük fel ismét az elejtett fonalat. Franzelin útitársaival 1848. március végén ért Ugbrookba, hol Clifford lord a menekülteknek a maga várát följánlotta. Itt Franzelin nyugalmasan végezte el az iskolaévet, Patrizi és Passaglia atyák alatt. Vele tanult a vár urának fia, Vilmos, a jelenlegi cliftoni püspök is. Mivel azonban az atyáknak a várban több oknál fogva maradásuk nem volt: Passaglia atya a kormányfőnöktől engedélyt kért, hogy Belgiumba mehessen s Franzelint meg Schradert magával vigye. Szeptember 1-jén tehát Ugbrookból Löwenbe utaztak, hol Franzelin tovább folytatta tanulmányait. De már 1849-ben Vals-ba, Franciaországba küldték, hol héber nyelvet s biblikumot adott elő. Ugyanez év december 23-án pappá szentelte harminchárom éves korában Morlhon Ágost puy-i püspök.

Miután a Collegium Romanumot 1850-ben visszaadták a jezsuitáknak – még mielőtt IX. Pius pápa Gaetából visszajött volna –, Franzelint Rómába visszahívták. Eleinte P. Perrone mellé rendelték mint circularius a jezsuita növendékek – és mint akadémikus a külhallgatók számára. Egyidejűleg az arab, syrus és chaldaei nyelvek tanszékét is kezelte. És ő dacára ennyi teendőjének, buzgón elkészült a harmadik próbaévre is, melynek elteltével P. Rothaan kormányfőnök által 1853. február 2-án a szent fogadalmakhoz bocsátották.

1853–1857-ben a Collegium Germanicumban lakott, mint a növendékek tanulmányi felügyelője s gyóntatója egyszersmind, megtartván a Collegium Romanumon a keleti nyelvek tanszékét. Két év múlván fölmentették a gyóntatói tiszttől, némelyek szerint azért, mivel arra skrupulusánál fogva alkalmatlannak bizonyult volna, igazabban azért, mert teendői annyira fölszaporodtak már, hogy tanulmányaira alig maradt még valami idő. Egyébiránt a gyóntatói tiszttől való fölmentést nyomban követte egy újabb teher: Franzelint az Introductio tanszékére küldték s egyszersmind a növendékek repetitorává lett. Az 1857/8 tanév végével a Dogmatika lektorának nevezték ki, a délutáni órákra. A teológiai tudományok minden ágában mennyire alaposnak és kipróbáltkak kellett lennie Franzelinnek, hogy annyi különféle tanszékét fölvaltva bíztak reá, oly világinézetben, amilyen a Collegium Romanum!

Hogy mennyire méltó utódja volt pedig ő e tanszéken hírneves elődeinek, azt bizonyítják kiadott jeles „tractátusai”, melyeket ha valaki szorgalmasan tanulmányoz, az a teológiai s bölcséleti igazságoknak oly kincsére tesz szert, amilyent különben csak sok könyv olvasása után sajátíthat el. Ámde hogy valaki Franzelin munkáit sikeresen tanulmányozza: kell, hogy a latin nyelvben otthonos és az igazi bölcséletben alapos legyen, enélkül Franzelint megérteni nem fogja.

Előadásai mindjárt az első tanfolyam alatt könyomatban jelentek meg, és ő ezeket kijavítva s bővítve még egyszer kiadta. Miután Franzelin folyton tanult: talált mindig valami változtatni vagy hozzáadni valót. Ő nem ragaszkodott csökönnyösen valamely tételéhez, úgy hogy azt nem módosította volna. Ezt egy alkalommal alázatosságának szép jelével tanúsította. Tanítványai egyik tézise fölött disputálván, ő a disputa alatt felismerte, hogy a magyarázata tarthatatlan. Ezt ő be is vallotta, mondván, hogy ha e magyarázathoz ragaszkodni akarunk, akkor nem marad egyéb hátra, mint victas dare manus, s hozzá adta: sed et nos proficimus, azaz tanulva haladunk.

1868-ban kezdte tractátusait kiadni. „De divina Traditione” című tractátusa azonnal angol és német fordításban jelent meg, mert ez éppen a protestáns államokban jól használható. Az összes irodalom nagy elismeréssel nyilatkozott e munkáról, azonképpen a „De Verbo incarnato” című másik tractátusról is. Nagy erudícióval vannak azok írva, de az erudicio mellett kiragyog belőlük Franzelin jámbor lelkülete is, midőn például az oltári Szentségről, a Jézus szentséges szívéhez való ájtatosságról, vagy a boldogságos Szűz szeplőtelen fogantatásáról s örök szüzességéről, vagy egyéb titkokról szól. Stocchi Vince atya, kinek nagy a szónoki híre Olaszországban, azt mondta az utóbbi tractátus megjelenése után, hogy ő Franzelintől tanulja, miképp kelljen Krisztus urunkról beszélni. És Franzelin el nem mulasztotta előadásait időről időre megragadó serkentéssel, buzgó intelmekkel befejezni,

különösen Urunk és a boldogságos Szűz nagyobb ünnepei előtt, ezzel is tanúsítván, mennyire tiszteli ő s tartja meg a társaság szabályait, melyek ezt ajánlják.

Franzelin tudományosságát általánosan elismerik. A tudós Kleutgen Péter bizonyítja róla, hogy nem volt olyan nehéz teológiai, filozófiai vagy hermeneutikai kérdés, melyet ő kielégítőleg meg nem oldott volna. Canestrelli pedig, az ő utódja a tanszéken, azt mondja: „Annak a skolasztikusok a kisujjában vannak.” Az élő nyelveken: az olasz, német, francia, angol és lengyelen kívül tökéletesen ismerte a hébert és több keleti nyelvet. Tudományos kutatásaiban pedig, hogy mennyire kitartó volt, azt az az egy eset is eléggé bizonyítja, hogy ő egy ízben – amint maga beszélte – egy bizonyos kérdést illetőleg, valamennyi skolasztikust, ahány csak van a Collegium Romanum könyvtárában, átkutatta! Az ő tudományáról csakugyan el lehet mondani: Per magnos cumulanda fuit doctrina labores.

Erényeit is éppen annyira elismerték, mint tudományát. Kitűnt ő először is az engedelmességben, amely ismertetőjele Szent Ignác fiainak. Csak egy példa a sokból. Elüljárói félvén, hogy Franzelin a szakadatlan munka által egészségét tönkre fogja tenni; megbíztak egy atyát, hogy ez őt könyvei közül úgy szólván kiragadja. Ha az atya a könyvtár küszöbén megállva azt mondta neki: „A P. Rector vagy Miniszter kívánja, hogy ön velem sétálni jöjjön”, akkor ő odahagyva mindent, engedelmeskedett. – A közös élethez, mely pedig boldog Berchmanns szerint a legnagyobb penitencia, oly szigorúan ragaszkodott, hogy ő azt még betegségében sem szerette megszakasztani. – Böjtölési szigora rendkívüli volt. Ha böjti napokon le is jött az esti refekcióra, csak egy falatka kenyeret s félpohár vizes bort vett magához, éppen csak hogy a formát megmentse. – A szegénységet annyira szerette, hogy még az írópapírban is takarékoskodott: igen sűrűn és margó nélkül írt. Ebbeli szokását még mint bíbornok is megtartotta. – Az imádság buzgósága oly nagy volt benne, hogy ha az ebéd ünnepnapokon tovább elhúzódott, ő ahelyett, hogy társalgott volna, magában imádkozott. – Ájtatossága a szent miseáldozatnál ismeretes, de úgy látszik, hogy őt skrupulusai miseközben, és a transsubstantiátiónál bántották leginkább.

Franzelin ideges volt, és akár ez, akár pedig skrupulusai okozták, de rajta bizonyos izgatottság volt észlelhető, kivált iskolai kérdéseknél. Skrupulusait igyekezett Szalézi Szent Ferenc szavaival megnyugtanni: „Meg kell elégednem úgy szolgálni Istennek, amint tudok, vagy még kevésbé jól is.” Skrupulusa s idegessége tette, hogy nem volt nagyon hozzáférhető és hogy túl komolynak látszott. Ám ha ez árnyékot képezett életében: úgy azt elmosta annyi erény fénye. Szépen mondja életírója, hogy skrupulusai azon ellensúly voltak, melyet Isten a maga szolgálóra ráakaszt, hogy azokat a gőg felül ne emelje.

Kiegészítésül még azt kell megemlítenünk, hogy Franzelin már tanár idejében több Congregatiónál alkalmazva volt és hogy ő e téren kitűnő munkásságot fejtett ki. Először is a Congregatiónak de proganda fide Consultora volt, utóbb a Sacri Officii Congregatiónál mint Qualificator működött, végre a Sacrae Inquisitionis Congregatióba a bíbornokok per acclamationem választották meg Consultornak s terjesztették fel a pápának, ami egészen szokatlan dolog volt.

És így ahhoz az időponthoz jutottunk el, amikor az erényben és tudományban annyira gazdag Franzelint a bíborral feldíszítették. Miképp történt ez?

IX. Pius pápa Jézus társasága iránti elismerését s szeretetét akarván tanúsítani, 1871. decemberben Tarquini Kamill atyát bíbornoknak nevezte ki. De ez két hónap után meghalt, és a szentséges Atya ismét jezsuitával akarta pótolni a veszteséget. P. Cardella, a „Civiltà Catholica” szerkesztője előtt egy ízben úgy nyilatkozott a pápa, hogy ő semeit arra az atyára fordította, ki a Congregatiókban oly szép véleményezéseket tud beterjeszteni és aki oly alázatos egyszersmind, hogy midőn őt a pápa egy ízben éremmel akarta megajándékozni, ő kezét elhárítólag kiterjesztvén hátrált és mondta: „Nem, nem, szentséges Atya.” De hosszú idő (két év) telt bele, míg a pápa ismét visszajött ebbeli szándékára. Ezt azonban most már P. Beckx kormányfőnökkkel is tudatta. A kormányfőnök a pápa lábaihoz borulva, kérte, hogy ezt

ne tegye, meg nem férvén ez a társaság szellemével. Ő Szentsége megdicsérte ugyan a kormányfőnököt, hogy ekképp intézetét épen akarja tartani, de másrészt engedelmességet követelt.

Ezután a pápa maga Franzelinnel is tudatta elhatározását, és pedig Bilio bíbornok által. Ez, ismervén az alázatos Franzelint, határozottan imígy szólott hozzá: „Én a pápa határozott parancsát hozom önnek. Ő Szentsége parancsolja, hogy ön a Collegium Germanicumból a bíbornokok Collegiumába átköltözködjék.” – „Szegény Franzelint” – beszéli Bilio – „ez a hír annyira megdöbbsentette, hogy féltem, miszerint a guta fogja ütni.” Franzelin, hallván a pápa parancsát, izgatottan járt-kelt szobájában s mondta: „Ez lehetetlen, ez sohasem fog megtörténni.” Amire Bilio még határozottabban lépett fel. „P. Franzelin” – monda – „én az ön viselkedésén semmiképp sem tudok épülni. Én öntől az alávetés aktusát kívánom, maga a szentséges Atya parancsolja ezt, önnek nincs mit tennie, mint engedelmeskedni.” És kijelentvén Franzelinnel, hogy a pápa még ma kívánja őt látni: távozott. Délután ismét eljött s magával vitte Franzelint a Vatikánba. Ő Szentsége együtt fogadta őket. Franzelin a pápa lábaihoz borulva szabódott, hogy ő nem lehet bíbornok, mert neki nincs képessége erre. Amire IX. Pius a maga hasonlíthatatlanul kedves mosolyával mondta: „Hát mi képessége volt Szent Péternek? Nem tudott egyebet, mint evezni.” Franzelin még közbe akart szólni, de a pápa röviden megszakasztotta a beszédet. Franzelin, fejét két keze közé szorítva, megadta magát. Ez 1876. február elején történt.

Kétségtelen dolog, hogy ezen ellenzés oka Franzelin alázatosságában keresendő. Ő P. Cardella, akkori rektora előtt többször panaszkodott, hogy másokban több képesség van, és hogy ezeket elüljáróik mindenféle tisztre használhatják, míg én – úgymond – nem tudok egyebet, mint tanítani, ha nem is egészen jól, de nem is egészen rosszul.

A Consistorium április 3-ra volt kitűzve. Ezt két nappal megelőzőleg Franzelin még egy fényes jelét adta alázatosságának. Este az ebédelőben az úgynevezett vezeklést felhasználva, földre borult s azután a páterek, majd a fráterek s végre a Germanicum növendékeinek is lábait sorba csókolta, ami annál épületesebb volt, mivel most kineveztetése már köztudomású volt. – Április 3-án reggeli kilenckor, az egész háztól a kapuig kísérve, elhagyta a Collegiumot egy fráter és egy szolga kíséretében. Ez volt összes udvari személyzete. Kocsija a belga kollégiumba vitte, hol ő a pápai követet bevárta és a szokásos fogadást (ricevimento) megtartotta. Ő egyszerű jezsuita öltönyben jelent meg, még a régi álló gallérral, amilyent a társaság 1870 óta többé nem visel (Rómában). Franzelin ezután még tizennégy napig vendége volt a belga kollégiumnak, mivel a Germanicumban számára nem volt megfelelő lakás, Szent András házánál pedig, az egykori noviciátusban, ahová most székhelyét áttette, a lakás még nem volt berendezve. Április 15-én, éppen születése napján, vonult be e házba, melyet utóbb Umberto romboló kormánya úgyszólván feje fölött lebontott, kevés, vagyis semmi kegyelettel saját dinasztiaja iránt, melynek itt egyik sarja, a koronájáról 1802-ben lemondott s utóbb Jézus társaságába lépett Károly Manó király lakott és temetkezett is. Viktor Emánuel saját bölcsőjét, Szavóját, váltságba adta Napóleonnak, Umberto pedig profanálta királyi őséne emlékéit, eltávolítván a házat a maga tőzsomszédságából. *Inglorii ambo, contemtoresque parentum.*

Szent Andrásnál olyannyira elzárkózott életet élt az alázatos s szerény Franzelin, hogy sohasem lépte át a ház küszöbét, ha csak a Congregatiókba vagy a Vatikánba nem kellett mennie. Ő most egészen átengedhette magát szigorának. Télen, nyáron négy órakor kelt. Élte utolsó két évében naponta a P. Spirituálishoz ment győnni fél hatra, a szokásos elmélkedést követően. Hatkor szentmisét mondott s utána egy másikat hallgatott. A lelkiismeret vizsgálatát, a lelki olvasást, a rózsafüzért mindig bizonyos órákban végezte; a házi kápolnában a különféle gyakorlatokra ő jelent meg elsőként. Szobájába zárkózva, sem ebéd sem vacsora után, nem társalgott senkivel, ideje tanulás és ima között volt megosztva. Az évnek két-három sátoros ünnepén jött le a közös ebédre, kényszerítve inkább, mint meghívva.

És különös: az ő elzárkózása éppen nem csorbította a látogatók iránti szívélyességét. Ezek távozva tőle, csodálkoztak, hogy ennyire elzárkózott ember miképp tud annyira nyájas, szívélyes lenni. A látogatást mindig rövidre szabta. Amint elérte a látogatás a célját, nem folytatta tovább a társalgást, hanem nyájasan elbocsátotta látogatóját.

Jézus társaságának szabályait s szokásait a legpontosabban megtartván: ebéd fölött Fr. Malatesta által (ki őt tíz évig híven szolgálta) olvastatott magának, jelesül minden hó elején a konstitúciókat és a szabályt, amint ez a társaság házainál elő van írva. A közös élet iránti szeretetből nem tartott külön konyhát, hanem a ház konyhájából étkezett. Mivel pedig ő a Congregatiókban el lévén foglalva, rendszeren csak egy óraker ebédelt: gyakran megtörtént, hogy csak fölmelegített ételt kapott. Oly keveset vett pedig magához, hogy inkább csak tengette, mintsem táplálta életét. „A tanulás jobban megy üres, mint tele gyomorral” – szokta mondani. Szombati napokon a bold. Szűz tiszteletére kávéját tej és kenyér nélkül itta, este pedig egészen megtartóztatta magát. A vezeklés eszközeit: a flagellumot és ciliciumot állhatatosan használta, gyóntatójának vezetése alatt. Az erényt, mint látjuk, hősiezen gyakorolta. *Plenam virtutum complexus pectore summam* – joggal el lehet róla mondani.

A szegénység szeretetében még az újoncot is felülmúlta. Mennél magasabba emelkedik valamely hegy, annál inkább veti el magától a növényzetet: az éket, a fölösleget. Így Franzelin is. Néhány foltozott, de tiszta fehéremű képezte egész ruhatárát. Pamutzsebkendői annyira el voltak viselve, hogy a Collegium egyik cselédje azt mondta róluk (*per emphasim*) „ezek még lámpatisztításra is rosszak.” Cipője, harisnyája szintén foltozott volt. Ágyneműje s minden egyéb jószága a ház szokásának megfelelő volt. Új jószágot semmiképp sem akart használni, még új öltönyt sem. Gyóntatója néha megintette őt, hogy új öltönyt készítsen magának, megkívánván azt magas állásának méltósága. És őt csakis a szent Collegium iránti tisztelet vette rá, hogy új öltönyt szabatott magának. Többiben Fr. Malatesta gondoskodott róla, hogy ruhája rendben legyen. A bibernok egy ízben átnézvén kiadási jegyzékét, kérdezte a frátertől, miképp mert csináltatni új öltönyt az ő tudta nélkül, mire a fráter egészen őszintén azt felelte: „Ha én előbb Eminenciádnak megmondom, úgy megint semmisenem lett volna belőle.” Breviáriumot is csak ócskát és kényelmetlen alakút használt, az újakat holta után érintetlenül találták. Mindezt nem fukarságból, hanem a szegénység iránti tiszteletből tette. Mikor bibernok lett, szobáit szőnyegekkel bevonatta. De amint azután Bilio bibernoknál észrevette, hogy itt nincs szőnyeg: ő is azonnal eltávolította a magáét s odaajándékozta a bold. Szűz kápolnájának.

Amennyire takarékos volt azonban a maga személyét illetőleg, szintannyira bőkezű volt mások iránt. Mindig adott és sokat adott. Különösen a kínai és a kelet-indiai missziókat segítette jelentékeny összegekkel, sokszor küldött számukra ezer lírákat. Közcsapások alkalmával is kéznél volt ő mindjárt, de sohasem adott neve alatt. Ha az újságból vagy a folyamodványokból megtudta, hogy itt meg ott egy ínséges család van: elküldte alamizsnával fráterét az illető plébánoshoz, de a szigorú meghagyással, hogy neve ne neveztesse. Szintúgy tett, ha alamizsnát küldött az ínséges női zárdákba. Csak felületesen van kiszámítva, hogy ez a „*vir ditissimae paupertatis*” tíz év alatt negyvenkétezer lírát csupáncsak missziókra adott, mihez ha hozzávesszük most említett magánadakozásait: bátran el lehet mondani, hogy ő minden jövedelmét jótékony célokra és a szegényekre fordította. *Auxiliis multi convaluere tuis.*

Bíborossága tíz éve alatt csak egyszer távozott több órára a városból és csak kétszer tett kocsisétát a Porta Piá-n túl, ezenkívül nem engedett magának semmiféle felüdülést. És e részről ismerte őt a pápa is, ki is midőn Mazzella atyát bibernoknak kinevezte, egyenesen megmondta neki, hogy ne kövesse Franzelint, hanem tegye meg kocsisétáit s engedje meg magának a szükséges felüdülést.

Franzelin bibernok attól tartott, hogy őt a pápa valamely Congregatio prefektusának fogja kinevezni. Bilio bibernok megnyugtatta őt, de hozzátéve, legyen csak elkészülve reá, hogy a

Congregatiókban ezentúl még többet kell dolgoznia, mint eddig. És ő csakugyan megfeszítve dolgozott a legnehezebb s legkényesebb ügyekben, még pedig titkár nélkül; jóformán az a skrupulus bántotta őt, hogy így a hivatalos titkot el fogják árulni. De ő roppant elfoglaltsága dacára is élénken érdeklődött különösen a missziók, de minden egyéb iránt is, ami az általános egyházat illette. Egyik nap írlandi püspökök tisztelegtek nála. Ezek csodálva tapasztalták, hogy a bíbornok az ő hazai dolgaikat náluknál is jobban ismeri.

Sohasem mulasztotta el a Congregatiókban és a vatikáni prédikációkban részt venni, de az 1886-i nagybajtban a szentséges Atya egyenesen megparancsolta neki, hogy otthon maradjon, míg felüdül. Ámde ő már két hét múlván könyörgött, hogy szokott teendőit ismét végezhesse.

Egyik nyilvános kihallgatás alkalmával Franzelin bíbornok is jelen volt más bíbornokokkal a Vatikánban. A pápa nyájasan közeledvén hozzá, mondta neki, hogy szándékozik még egy más jezsuitát, név szerint Mazzella atyát is a szent Collegiumba kinevezni. Franzelin nyomban Szent Ignác konstitúcióira és a társaság szellemére hivatkozott, mint amelyekkel az meg nem fér. De mikor a pápa azt mondta, hogy ugyanazon konstitúciókban a pápa iránti engedelmesség is bennfoglaltatik: a bíbornok alázatosan fejtegette.

Végbetegsége előtt egy hóval a jubileumi templomlátogatásokat végezte. A fráter, kit kocsijában maga mellé ültetett, hangosan mondott el néhány imát, azután a bíbornok imádkozott mindaddig, míg haza nem jött. Ezt máskor is mindig gyakorolta, valahányszor a házat elhagyta vagy jött. És ha aztán a lépcsőkön nagy bajosan felhaladott, a graduális zsoltárokat imádkozta.

Nem tűrte, hogy a pápáról másképp, mint szentséges Atyáról beszéljenek. Mikor azért az egyik pap egyszer „Pecci pápát” említette, a bíbornok azonnal figyelmeztette, hogy „szentséges Atyát” kell mondani.

Kell, hogy a bíbornok egyháznagynak, kinek szellemi nagyságát és életszentségét e sorokból megismertük, még végóráiról is mondjunk valamit, mert hiszen a halál adja meg a léleknek a végkinyomatot.

Franzelin bíbornokon már tíz hó óta észlelhető volt a hanyatlás és a végkimerülés, de a betegség csak 1886. dec. 6-án vett rajta erőt. E nap az infirmárius már kénytelennek érezte magát a bíbornokot kérni, hogy ne menjen a Congregatióba. De ez mit válaszolt neki? „Ha elveszitek tőlem a Congregatiót, éltelmet veszitek el” – és elment. De hazajövet már nem bírt a lépcsőn felkúszni, széken kellett őt szobájába vinni. Másnap, a bold. Szűz szeplőtelen fogantatása ünnepének előestéjén is elment még prédikációra a Vatikánba, de 8-án már orvost kellett hívatni hozzá. Ezt arra kérte a bíbornok, mondaná meg neki leplezetlenül, veszélyes-e az állapota. Az orvos meg is mondta, hogy a baj gyógyíthatatlan, de kímélés mellett egy kis időre ki lehet még húzni az életet. A beteg, feltűnő gyöngeségének dacára még 9-én is elment a Congregatióba, és jóllehet már egészen megtörve jött haza, mégsem adta meg magát. Esti hét órakor még gyónni ment, sőt még féltízkor is újra fölkereste gyóntatóját. Ez kérte a végképp elgyöngült bíbornokot, ülne le, de ez térden állva maradt. A Spirituális nem hitte, hogy a bíbornok még megéli a másnapot. Ez december 10-én szokása szerint négy órakor föl akart kelni, de nem bírt már, visszarogyott az ágyba. Ekkor először mondta: „Én nem tudom, miképp vesztettem el egyszerre minden erőmet” pedig már tíz hó óta csak úgy húzta magát. Mivelhogy a betegnél délben egy kis étvágy jelentkezett: az orvos marhahúslevest rendelt neki, de a bíbornok ezt határozottan visszautasította. „Én – úgymond – adventi böjtömet meg nem szeghetem.” Az orvos megfigyelve betegét, figyelmeztette a környezetet, hogy nincs mit késni a végszentségek feladásával. A bíbornok azonban nem találta azt oly sürgősnek, hogy ne lehetne másnapra halasztani. Figyelmeztetve azonban, hogy előre nem látott esetekre is készen kell lenni: meggyónt és készült a viaticum vételére, amelyet is a legforróbb szeretetvágy érzelmével fogadott el.

Ő Szentsége értesülvén a bíbornok veszélyes állapotáról, még este megküldte neki áldását Marini prelátus által. „Monsignore – mondta neki a bíbornok – én lábaihoz borulok Ő Szentségének s köszönetet mondok neki a leereszkedés aktusáért, hogy önt küldi, megtudni állapotomat s adja pápai áldását.” Azután kérte Ő Szentségét, hogy miután ő most nem mehet a maga Congregatiójába: kegyeskedjék helyettesítése iránt intézkedni, a kardinális államtitkárnál pedig kimentetni kérte magát, hogy ő a Vatikánban holnap megtartandó Congregációba nem mehet. A jó bíbornokot most is bántották skrupulusai: félt, hogy a prelátus nem fog emlékezni arra, amire kérte őt, amiért is Marini (Franzelin egykori tanítványa) szóról-szóra elismételte megbízatását.

Az éjet nyugodtan, de álmatlanul, és azért folytonos imában s buzgó fohászokban töltötte a beteg. Reggeli öt óra előtt az infirmárius csillapító cseppeket adott be neki. A bíbornok reggel újra kívánt áldozni, de most meg az a skrupulusa bántotta, hogy ő pápai diszpenzáció nélkül nem áldozhatik, mert már nincs éhgyomorral. Erre nézve megnyugtatták őt, mikor reggeli nyolckor ismét egy prelátus jött a pápai udvarból a beteg állapota felől tudakozódni, a bíbornok abban a hiszemben, hogy ez meghozta az óhajtott pápai diszpenzációt, megnyugtatta, ugyanazon érzellemmel vette magához az Úr testét, mint az előző estén.

Most sietve jött P. Beckx, a kilencven évet meghaladó kormányfőnök, ki csak imént értesült a bíbornok veszélyes állapotáról. A beteg egyháznagy e megható végszavakat intézte hozzá: „P. Generális, bocsánatot kérek élted minden bűnéért és minden botrányáért, melyet szerzetesi éltedben adtam” és ezután háromszor ismételte: „Isten legyen irgalmas nekem szegény bűnösnek.” A kormányfőnök után megjelent Mazzella bíbornok, ki P. Beckxet fölvtá, ott maradt bíboros rendtársánál, egész haláláig. Franzelin megismerte a bíbornokot s kérdezte tőle, hogy van? „Ön kérdi tőlem, hogy vagyok – felelte a bíbornok – holott nekem kell kérdeznem, hogy van Eminenciád?” – „Én Jézus szentséges szívének irgalmába ajánlom magam” – válaszolta a beteg. Tíz órakor a P. Spirituálist a generális abszolúció megadására kérte fel. Délben már elállt a szava, de ajkait még mindig mozgatta imában. Félegyre Monaco la Valletta bíbornok jött még látogatására, kit fölkertek, adná a betegre a pápai áldást, melyet Ő Szentsége most másodszor küldött. A bíbornokot annyira elfogta a könnyezés, hogy alig bírta a formulát elmondani. Az áldás feladása után a haldoklók imáit mondták el, és Franzelin délutáni egy óra huszonnégy perckor minden haláltusa nélkül elszenderedett az Úrban, úgy hogy a körülállók észre sem vették, mikor adta ki lelkét. Pretiosa in conspectu Domini mors volt ez!

Mint különös jelenséget meg kell említeni, hogy a hullán be nem állott a dermedtség, jóllehet a halottas szoba ablakai éjjel-nappal nyitva voltak, és téli idő volt. A tagok mindvégig hajlékonyak maradtak és halottas szag sem volt érezhető. Ezen csak az elhunytak gyóntatója nem csodálkozott, sőt azt mondta, hogy a hullán, mielőtt koporsóba teszik, eret kell vágni s valószínűleg friss vér fog kijönni. Ugyanez a P. Costa Lajos, ki Franzelin bíbornoknak nyolc éven át lelki vezetője volt, mindenki előtt nyilván kimondotta, hogy ő ezen egész idő alatt mit sem talált Franzelinben, ami föloldozásra méltó vagy csak alkalmas is lett volna. És ez a szentéletű s mély tudományú férfiú mégis naponta jött hozzá megalázott fővel és mellét verve, hogy lelki szükségében világosságot s erőt keressen! A bíbornokok is az exequiák után nem tartóztathatták meg magukat azt nyilatkozni, hogy ezek a suffragiumok nem annyira Franzelinnek, mint inkább az elhalt lelkeknek szóltak. Sőt egyikük egyenesen így nyilatkozott: „Én ugyan vasárnap az ő lelkéért mondtam szentmisét, de ezt nem kellett volna tennem, mert az ő lelke bizonyosan már a mennyországban volt.”

A legfényesebb bizonyítvány azonban az, melyet Ő Szentsége XIII. Leo pápa állított ki Franzelinnek. Két nappal halála után Ő Szentsége ezeket mondta a magához hivatott Mazzella bíbornoknak: „Eminenciád ott volt Franzelin bíbornok halálos ágyánál. Beszéljen el nekem mindent, én mélyen érzem veszteségét. Ma reggel lelke üdvéért misét mondtam. Mikor még bíbornok voltam, nem ismertem, csak itt-ott láttam őt, de mióta pápa vagyok,

közelebről megismertem. Csodáltam ugyan benne Istennek adományait: tudományát, bölcsességét – de ezek csak természetes tulajdonságok voltak. Amit leginkább csodáltam benne, az az ő mély alázatossága volt. Mint egy gyermek jött hozzám, s előadta skrupulusait, kételyeit, zavarait, és mindig én csillapítottam s bátorítottam őt, amire ő ezt felelte nekem: «Én lelkemet Szentséged kezébe teszem, lássa, hogy azt megmentse.» Azután igyekezett minden módon lealacsonyítani, kisebbiteni magát, elmondván mindent, ami megszegyenítésére szolgálhatna, és ez a *szent férfiú* észre sem vette, hogy ő éppen ez által nőtt becsülésben.” És ez értelemben nyilatkozott Ő Szentsége más bíbornokok előtt is.

Látni mindezekből, miszerint Franzelint általánosan szent férfúnak s olyannak ismerték, ki boldog halála után azonnal elvette az élet koronáját. Ha mi tehát őt Dante túlvilágában keresnénk, egyenesen a paradicsomban kellene keresnünk, s ott találnánk őt ama lángoló szellemek között, kik élünkben a szemlélődésnek élve, kigyúltak a hévnél, mely szent virágot és gyümölcsöt érlel.

Questi altri fochi tutti contemplanti
Omini furo, accesi di quel caldo,
Che fa nascere i fiori e i frutti santi.

De ha Franzelin lelke Istennél van is, ő mégis él köztünk s élni fog halhatatlan műveiben, s üdvös tanáival még hamvaiban is sokaknak üdvére lesz.

Jamque cinis, multis causa salutis erit.